

K 1739/a



## LAMAISTA HITVILÁG

Iparművészeti Múzeum  
Budapest, 1980



Kiállítás a Hopp Ferenc Keletázsiai  
Művészeti Múzeum gyűjteményéből  
Rendezte: Horváth Vera muzeológus  
Címlap: tárgyjegyzék 34.  
Hátsó borító: tárgyjegyzék 56.

FRANCIS HOPP MUSEUM  
of Eastern Asiatic Arts  
Népköztársaság útja 102  
Budapest VI., Hungary

HFM Könyvtár  
20230303

A lamaista (láma a szerzetesek neve) vagy északi-buddhizmus előbb Nepálban és Tibetben, később Kínában és Mongóliában terjedt el a 7–12. század között. Tibetben a 20. század közepéig, Nepálban a mai napig tovább él.

Akkor vált uralkodó vallássá, amikor a korai buddhizmus (hinajána) mellett már a késői buddhizmus (mahájána) is felvirágzott. Erre az időre Buddha a „nagy tanító”, a „nagy mester”, a személytelen isten már személyes, gondviselő istenné vált. A mahájána pantheonban már elfoglalták helyüket mindazok az istenek is, akik Buddha életében szerepet játszottak.

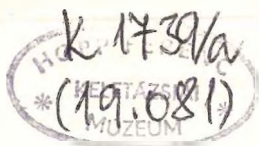
A mahájána vallásfilozófia más módon is megsokszorozta az istenek számát. Végtelen sok buddhát (dhjáni-buddha) tételez fel, akik egy öröktől fogva létező ősbuddha (ádi-buddha) elmékedésének (dhjána) a megnyilvánulásai. A dhjáni-buddhák ugyancsak meditáció révén dhjáni-bóddhiszattvákat (leendő buddha) hoztak létre, akik az emberiség érdekében tevékenykednek. A dhjáni-buddhák kisugárzásai azok az ember-buddhák (manusi-buddhák), akik egyes korszakokban megjelennek a földön. Közéjük tartozik Buddha (kb. i.e. 560–480), családi nevén Sziddhárta Sákjamuni is.

Az I. évezred második felében alakult ki Indiában a saktizmus (sakti jelentése erő) is, vagyis az a vallásbölcseleti elképzelés, amely az egyes isteneket két, férfi és női félre osztja és az istenség erejének, saktijának a női felet tekinti. Tanítása szerint a férfi istenek kizárólag női társaik közreműködésével képesek kifejteni hatásukat. A világban ugyanis a legfőbb uralkodó a változatos istennőalakokban megnyilvánuló női principium.

Ugyanezekben a századokban a mahájána buddhizmusban egyre fontosabbá válik a rítus. A rítust leíró szövegek neve: tantra, amelyből vallásos irányzat, a tantrizmus alakult ki.

A buddhizmus egyik önálló változata a vadzsrajána (jelentése villám vagy gyémánt) távolodott el legjobban a buddhista tanítástól. Ebben a rendszerben vált legjelentősebbé a mágia és a rítus szerepe.

A lamaista hitvilágban a mahájána-, és a vadzsrajána-buddhizmus, a saktizmus, a tantrizmus mind-mind tükröződik. Még az egyes területek: Nepál, Tibet, Kína, Mongólia ősi isten és démonalakjai és összeötvöződtek benne. A lamaista



művészet az isteneket antropomorf és tantrikus (természettől eltérő megjelenéssel hangsúlyozza a természetfelettit), illetve szelíd és haragvó alakban ábrázolja.

A kiállítás tibeti, nepáli és mongóliai festményeket, szobrokat és rituális tárgyakat mutat be. A tekercsképek (tibeti nevén thangkhák) hosszú meditáció után a szerzetesek számára a beavatás eszközei. A képfestészet az ikonometria szabályait követi. Buddhát 10-es, a szelíd isteneket 9-es, a haragvó isteneket 8-as léptékű rendszerben kell ábrázolni. A szabályok nemcsak a szereplők méreteit, hanem a képen való elhelyezési módját, testhelyzetét, kéztartását és színeit is meghatározzák. Az egyes istenek képi, síkban való ábrázolása mellett ugyanannak az istenségnek a szobra, térbeli ábrázolása is gyakran látható. A fogadalmi célra készült kispasztikák a festéssel azonos szabályokat követnek. A többi kiállított tárgy vagy a szertartásban, vagy a hívők mindennapi vallásos gyakorlatában játszik szerepet.

Horváth Vera

HFM Könyvtár  
20230303

## TÁRGYJEGYZÉK

### 1. Buddha, a megvilágosodott Sákjamuni

Nepál, 17. század

Vászon, méret: 90x77 cm. Ltsz.: 6306

Buddha fölött Ádibuddha, körülötte sok kisméretű szereplő. A diadém és az ékszerek a szelíd istenséget jelzik.

### 2. A földet tanúul hívó Buddha

Tibet, 17–18. század

Bronz, magasság: 20 cm. Ltsz.: 50.107

Jelenet a Buddha-legendából. Buddha lótusztrónuson ül, szerzetesruhát visel.

### 3. A Pancsaraksa nepáli változata fa fedéllel

Nepál, 17. század

Papír, fa, méret: 12x43 cm. Ltsz.: 6120

„Az öt démon” ellen oltalmazó buddhista könyv.

### 4. Gyógyító Buddha (Bhaisadzsjaguru)

Tibet, 17–18. század

Vászon, méret: 83x44,5 cm. Ltsz.: 6302

Buddha balkezeében kehely, jobb kezét adakozó mozdulattal tartja. Valószínű, hogy eredetileg a „gyógyító Buddha” címet az emberi szenvedélyeket tanításával gyógyító Buddhára alkalmazták. Idők folyamán önálló személlyé vált, aki az élet és halál közötti úgynevezett közbenső-, vagy átmeneti állapotban (tibeti neve bar do) jelentős szerepet tölt be a tudat védelmezésével. A lamaizmus tanítása szerint az egyéni tudat egy kis része a fizikai halál és a szellemi halál közötti időben megmaradhat és az egyetemes tudat részévé válhat, ha a Gyógyító Buddha – vagy más tudatmegőrző isten – megmenti. Később a végső halál és a betegségek elkerüléséért fordultak Buddhához és ez az újabb igény elhalványította alakjának eredeti jelentését.

## **5. Buddhista kézirat töredék**

Nepál, 12. század

Papír, mret: 8x26 cm. Ltsz.: 62.542

## **6. Sztúpa alakú ereklyetartó (Csorten)**

Tibet, 19. század első fele

Bronz, magasság: 16 cm. Ltsz.: 2885

A sztúpa eredetileg földhalom a hamvak felett, később Buddha egyik szimbóluma.

## **7. A kozmikus tudatot megszemélyesítő Buddha női társával**

(Vadzsrasztva Ádibuddha saktijával)

Tibet, 17–18 század

Vászon, méret: 55x31,5 cm. Ltsz.: 821

Buddha fejét és testét külön dicsfény övezi. Buddha kezében ismertetőjegye a csengő – ez a dolgok ürességére utal – és a vadzsra, a villám jelvénye. A bar do alatt a 6. napon jelenik meg a tetem mellett.

## **8. A villámot kormányzó Buddha (Vadzsradhara Ádibuddha)**

Tibet, 18. század

Bronz, magasság: 11,9 cm. Ltsz.: 918

Emberalakban és mágikus vagy tantrikus formában, több fejjel, több karral is ábrázolják. A sárga süveges, megreformált tibeti szerzetesrend vagy erény-rend őt tiszteli Ős-buddhaként. Kéztartásának (vadzsrahumkára-mudra) jelentése: Buddha a legfőbb és öröktől való.

## **9. A végtelen fény Buddhája (Amitábha dhjánibuddha)**

Tibet, 19. század

Vászon, méret: 114x66 cm. Ltsz.: 6462

Amitábha Szukhávati, a „tisza ország” felett uralkodik, ez a világegyetem nyugati részén elhelyezett paradicsom, onnan száll le a hívőhöz halálakor. A tudatot védelmezi és a saját egébe kíséri. A képen a tibeti világkép hármasság tagozódása: szentek, főalak, tanvédő istenek (dharmapálák) jelenik meg. Fenn kétoldalt a Nap és a Hold.

## **10. A végtelen fény Buddhája (Amitábha dhjánibuddha)**

Tibet, 18. század eleje

Bronz, magasság: 28,5 cm. Ltsz.: 6150

### **11. A végtelen fény Buddhája (Amitábha dhjánibuddha)**

Tibet, 17–18. század

Vászon, méret: 48x27 cm. Ltsz.: 1376

Jelvényei a kagyló és a buddhista tanítást jelképező kerék.

### **12. Amulett-tartó amulettel**

Tibet, 19. század

Bronz, kék kő, magasság: 8,3 cm. Ltsz.: 58.5

### **13. Sztúpa alakú ereklyetartó**

Tibet vagy Nepál, 18. század vége

Bronz, magasság: 11,8 cm. Ltsz.: 5527

### **14. A hosszú életet őrző Buddha (Amitájusz dhjánibuddha)**

Tibet, 17–18. század

Vászon, méret: 84,5x42 cm. Ltsz.: 709

Védelmező istenség, gyakran ábrázolják, a legtöbb amuletten az ő alakja szerepel. A személyes védőistenek 8 vagy 16 halálos veszedelem: tűz, víz, rablás stb. ellen nyújtanak oltalmat.

### **15. A hosszú életet őrző Buddha (Amitájusz dhjánibuddha)**

Tibet, 17. század

Bronz, magasság: 13,7 cm. Ltsz.: 5655

### **16. A kegyelem ura (Avalokitésvara bódhiszattva)**

Tibet, 18. század vége – 19. század eleje

Vászon, méret: 135x83 cm. Ltsz.: 71.3

Avalokitésvara bódhiszattva Amitábha szellemi fia. Ebben a világkorszakban, Gautama Buddha és Maitréja eljövetele közötti időszakban uralkodik. Mindaddig elhalasztotta a nirvánába való megtérését, amíg minden ember el nem éri a bódhiszattva tudás szintjét. Részvétellel teljes az emberiség iránt. Avalokitésvara Tibet védőszentje, a dalai láma az ő megtestesülése.

### **17. A hosszú életet őrző Buddha (Amitájusz dhjánibuddha)**

Tibet, 18. század

Bronz, lakk, magasság: 19,8 cm. Ltsz.: 920

Buddha kezében az istenek eledelét, az amr(i)tát tartalmazó kelyhet fogja.

**18. Az eljövendő Buddha (Maitréja bódhiszattva)**

Nepál, 18. század

Bronz, kék kő, magasság: 79,5 cm. Ltsz.: 79.42

Maitréja bódhiszattvát emberalakban, földön élő Buddhaként tisztelik és szerepel a tudatmegtartó istenek sorában is.

**19. Az eljövendő Buddha (Maitréja bódhiszattva)**

Nepál, 18. század

Bronz, magasság: 18 cm. Ltsz.: 68.22

**20. A kegyelem ura (Avalokitésvara bódhiszattva)**

Tibet, 19. század első fele

Vászon, méret: 62x43 cm. Ltsz.: 9548

Tantrikus ábrázolás: 11 fej, 8 kar, jelvényei: olvasófüzér, a tanítás kereke, lótusz, íj és nyíl, korsó.

**21. A kegyelem ura (Avalokitésvara bódhiszattva)**

Nepál, 18. század

Bronz, féldrágakő, méret: 46x23 cm. Ltsz.: 52.179

**22. Buddhista jelenet**

Tibet, 17–18 század

Vászon, méret: 90x67 cm. Ltsz.: 6599

A szentként tisztelt Ráhula arhat (bölc, öreg szerzetes), Buddha fia két másik, szentéletű szerzetessel.

**23. A „lótuszkezü” bódhiszattva (Padmapáni bódhiszattva)**

Nepál, 14–15. század

Bronz, magasság: 22,0 cm. Ltsz.: 50.113

**24. Szadakszari bódhiszattva**

Tibet vagy Nepál, 17–18. század

Bronz, kék kő, magasság: 14,5 cm. Ltsz.: 58.152

Avalokitésvara bódhiszattva tantrikus formája, 1 fej, 4 kar.



### **25. Szaraszvati, az ékesszólás istennője**

Tibet, 17–18. század

Vászon, méret: 96,5x53 cm. Ltsz.: 6303

Szaraszvati önálló istennő, kezében viná (hangszer).

### **26. Szaraszvati istennő**

Tibet vagy Nepál, 19. század első fele

Bronz, magasság: 12,5 cm. Ltsz.: 50.109

### **27. Könyvfedél**

Nepál, 19. század

Fa, lakk, méret: 21x63 cm. Ltsz.: 50.147

### **28. A bölcsesség istene**

(Arapacsana Mandzsúsri dhjáni-bódhiszattva)

Nepál, 17–78 század

Bronz, magasság: 14 cm. Ltsz.: 57.391

Ismertetőjegyei: kard és lótusz.

### **29. Mandzsughosa, a melódia istene**

Tibet vagy Nepál, 17–18 század

Bronz, magasság: 25 cm. Ltsz.: 50.111

Gyógyító istenség, Mandzsúsri egyik antropomorf alakja, vállánál lótusz.

### **30. A bölcsesség istene női társával (Mandzsúsri saktijával)**

Nepál, 18. század

Bronz, magasság: 22,4 cm. Ltsz.: 6157

Tantrikus forma: 3 fej, 8 kar. Ismertetőjegyei: kard, bárd, vadzsra, tan-kereke, lasszó, tőr, csengő. Elefánton és emberen áll.

### **31. Mandzsuvadzra (Mandzsúsri egyik formája)**

Tibet, 17–18. század

Bronz, magasság: 19,8 cm. Ltsz.: 6156

A bölcsességisten egyik formája.

**32. Fehér Tára** (Szitatára szószierint: csillag, tibeti: dol ma, jelentése: megszabadító)

Tibet, 17. század

Vászon, méret: 60x41 cm. Ltsz.: 6615

Megváltó istennő, női bódhiszattva, emberalakban és tantrikus formában is ábrázolják. Hét szeme, az arcon kívül a homlokán, két tenyerén és két talpán a misztikus látásra szolgál. Tibet legjobban tisztelt megszabadító istennője.

**33. Fehér Tára** (Szitatára)

Tibet, 16–17. század

Bronz, magasság: 17 cm. Ltsz.: L. 87.

**34. Fehér Tára** (Szitatára)

Tibet, 19. század

Vászon, méret: 65x46 cm. Ltsz.: 65.71

**35. Fehér Tára** (Szitatára)

Tibet, 17–18. század

Bronz, magasság: 12 cm. Ltsz.: 921

**36. Fehér Tára** (Szitatára)

Tibet, 19. század

Vászon, méret: 58x35,3 cm. Ltsz.: 56.206

**37. Olvasótartó doboz**

Nepál, 19. század közepe

Bronz, méret: 6,5x20,5 cm. Ltsz.: 6158

**38. Fehér Tára** (Szitatára)

Tibet, 18. század

Vászon, méret: 84x48 cm. Ltsz.: 6304

**39. Templomi olajlámpa**

Nepál, 19. század második fele

Bronz, magasság: 19,2 cm. Ltsz.: 55.752

#### 40. Kézi imamalom

Tibet vagy Mongólia, 19. század második fele  
Vörösréz, magasság: 7 cm. Ltsz.: 59.105

A kézi imalmot a hívők használják. Belsejében az „Om mani padme hum” mágikus erejű felirat van elhelyezve. Minden mechanikus forgatása az imával egyenértékű.

#### 41. Fehér Tára (Szitatára)

Tibet vagy Mongólia, 19. század  
Vászon, méret: 147x79 cm. Ltsz.: L.64

#### 42. Szertartási korona

Tibet, 18. század vége – 19. század eleje  
Bronz, magasság: 29 cm. Ltsz.: 2480

#### 43. Fehér Tára (Szitatára)

Tibet vagy Nepál, 18–19. század  
Vászon, méret: 58x32 cm. Ltsz.: 882

#### 44. Khadiravámi Tára, Éneklő Tára

Tibet, 18. század  
Bronz, magasság: 15 cm. Ltsz.: 57.392  
A Zöld Tára egyik emberalakú formája.

#### 45. Fehér Tára (Szitatára)

Tibet vagy Mongólia, 19. század  
Vászon, méret: 58x37 cm. Ltsz.: L.572

#### 46. Khadiravami Tára

Nepál, 16–17. század  
Bronz, kék kő, magasság: 13,3 cm. Ltsz.: 929



#### **47. Zöld Tára 20 kis Tárával (Szjámatára)**

Tibet vagy Mongólia, 19. század vége

Vászon, méret: 78x51 cm. Ltsz.: 72.14

A Zöld Tára Tibet legnépszerűbb védelmező istennője. Tárát mindig azonos módon ábrázolják, ezen a képen körülötte 20 kisebb mását helyezték el. A nagyméretű főalak melletti kísérőalakok együttese magasabb értékű, mint egyetlen istenség ábrázolása.

#### **48. Zöld Tára (Szjámatára)**

Tibet, 18. század

Bronz, magasság: 11,5 cm. Ltsz.: 926

Tára jobbkeze vagy ajándékot ad vagy egy védelemért hozzá rohanó fejét érinti meg. Balkezeiben kék lótuszt tart, ez az ismertetőjele. Tára teológiai értelemben azokat védi, akik rosszul értik a tanítást, egyébként pedig a halálos veszedelmektől menti meg híveit.

#### **49. Zöld Tára (Szjámatára)**

Tibet, 18. század

Bronz, magasság: 9 cm. Ltsz.: 927

#### **50. Hévadzsra mandalája**

Nepál, 18. század vége – 19. század eleje

Vászon, méret: 111x72 cm. Ltsz.: 50.786

Hévadzsra védelmező istenség, a villám megszemélyesítője. Attribútuma a villám és a koponyacsésze. A mandala a világ diagrammba sűrített ábrázolása.

#### **51. Hévadzsra női társával (saktijával)**

Nepál, 18. század vége – 19. század eleje

Bronz, magasság: 18,3 cm. Ltsz.: 925

Hévadzsra és saktija jab-jum (apa-anyja) helyzetben. Hévadzsra alakja tantrikus: 8 fej, 16 kar, valamennyi kezében koponyacsésze.

#### **52. Usnisavidzsája, a bölcsesség istennője**

Tibet vagy Nepál, 17–18. század

Bronz, magasság: 19,3 cm. Ltsz.: 50.106

Usnisavidzsája Nepál védőszentje. Tantrikus forma: 3 fej, 8 kar, jelvényei: kettős vadzsra, íj és Buddha képmás.

### 53. Vaszdharma, kincsőrző, kincstartó istennő

Tibet vagy Nepál, 18. század

Bronz, magasság: 20,8 cm. Ltsz.: 6161

Vaszdharma bőségistennő, 1 fej, 6 kar, jelvényei: lótusz bimbó, kívánságokat teljesítő lángoló drágakő (csintamáni), kehely, könyv, gabonakalász.

### 54. Kálacsakra mandalája

Tibet, 18. század második fele

Vászon, méret: 87x78 cm. Ltsz.: 6305

Kálacsakra az „időkerék”-ként tisztelt védőistenség. A közbezárt négyzet Sumeru, az istenek hegye és otthona, a kör négy külső íve a négy égtáj jelzése. A középső kört Kálacsakra foglalja el saktijával, ismertetőjegye: vadzsra és kard.

### 55. Mahásziddha

Tibet vagy Nepál, 17. század vége – 18. század eleje

Bronz, magasság: 17,4 cm. Ltsz.: 50.123

Mahásziddha a 84 nagy varázsló egyike.

### 56. Mahászahaszrapramardini

Tibet, 18. század

Bronz, féldrágakő, magasság: 13,9 cm. Ltsz.: 710

Jótevény istennő a nagy varázslók sorából.

### 57. Virudaka világörző szellemkirály

Tibet, 18. század

Vászon, méret: 129x73 cm. Ltsz.: L.63

Virudaka a négy világörző szellemkirály egyike. Kezében kard és koponyacsésze. A koponyakorona, koponyafűzér és lángkoszorú a haragvó istenséget jelzi.

### 58. Vadzsra

Tibet, 18. század

Bronz, magasság: 11,5 cm. Ltsz.: 70.5

Tibeti: dor-dzse=kövek ura, azaz gyémánt, átvitt értelemben villám, jogar. A villám és a férfiasság szimbóluma.

**59. Vadzsra**

Tibet, 18. század

Bronz, magasság: 10,5 cm. Ltsz.: 2928

**60. Csengő (ghanta)**

Tibet, 18. század

Bronz, magasság: 18,5 cm. Ltsz.: 70.4

**61. Kötény haragvó istenszobor hátáról**

Tibet, 18. század vége

Embercsont, átmérő: 70 cm. Ltsz.: L.62.6

**62. Koponyacsésze**

Tibet, 18. század vége

Emberi koponya, bronz foglalat, magasság: 6,5 cm. Ltsz.: 6058

**63. Vadzsrabhairava dharmapála (a „félelmet adó” tanvédő isten)**

Tibet, méret 81x59 cm. Ltsz.: 6307

Vadzsrabhairava dharmapála Mandzsúrisi halált megfékező, félelmetes megjelenési formája. Tantrikus alak, 9 fej, középső bikafej, 18 kar, 18 láb. Jelvényei: dob, koponyacsésze, bárd. Fenn középen Con-ká-pa két tanítványával.

**64. Mahákála dharmapála (a „nagy fekete” tanvédőisten)**

Nepál, 17–18. század

Bronz, magasság: 30,7 cm. Ltsz.: 52.180

**65. Danda-Mahákála**

Tibet, 18. század első fele

Vászon, méret: 88x62 cm. Ltsz.: 1181

A „nyolc rettenetes nagy fekete” tanvédő isten egyike. Tantrikus forma, 9 fej, 34 kar, 34 láb. Ismertetőjegyei: bárd, szigony, koponyacsésze, kard, pányva, kézidob.

**66. Dharmapála (tanvédőisten)**

Tibet, 18. század

Bronz, magasság: 37 cm. Ltsz.: 4396

### **67. Szimhávakra (oroszlánarcú démonnő)**

Tibet, 18. század

Vászon, méret: 84x50 cm. Ltsz.: 6300

Szimhávakra oroszlánarcú dákini. A dákinik égjáró, fellegjáró, mindig haragvó beavató istennők. Próbára teszik, elrémítik, gyötrik a meditáló szerzeteseket. Szimhávaktrát két boszorkány kíséri. Fenn balra Padmaszambhava, a vörös süveges, jobbra Con-ká-pa, a sárga süveges szerzetesrend alapítója.

### **68. Vadzsratára**

Tibet vagy Mongólia, 19. század első fele

Bronz, magasság: 23 cm. Ltsz.: L.606

A Zöld Tára tantrikus formája, 4 fej, 8 kar, kezében: vadzsra, íj, kagyló, pányva, nyíl, elefántösztöke.

### **69. Garuda**

Tibet vagy Mongólia, 18. század első fele

Vászon, méret: 62x37,5 cm. Ltsz.: 571

Garuda alacsonyabbrangú, madáralakú isten, a nágák (kígyók) üldözője.

### **70. Ház-alakú füstölő**

Tibet vagy Bhután, 19. század második fele

Bronz, magasság: 16 cm. Ltsz.: 69.121

### **71. Olvasótartó doboz Garuda alakjával**

Nepál, 19. század első fele

Ezüst, féldrágakő, méret: 6,5x15 cm. Ltsz.: 937

### **72. Jelenetek Con-ká-pa életéből**

Tibet, 18. század

Vászon, méret: 78x51 cm. Ltsz.: 6572

Con-ká-pa és életének jelenetei mellett sok kisméretű szereplő: buddha, bódhiszattva, védőisten, istennő, boszorkány, világőr, nagy király, nagy varázsló, bölcs öreg szerzetes és isteni tiszteletben részesített főpap népesíti be a képmezőt.

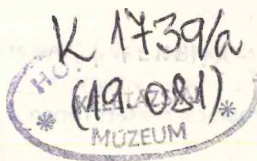
**73. Tibeti egyházfő**

Tibet, 19. század második fele  
Bronz, magasság: 18 cm. Ltsz.: 9606  
Keze tanító pózban.

**74. Könyvfedél**

Nepál, 18. század  
Fa, méret: 21x37 cm. Ltsz.: 54.3.1.2.

HFM Könyvtár  
20230303





HFM Könyvtár  
20230303

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or title.

Faint, illegible text in the upper middle section of the page.

HFM Könyvtár  
20230303

HFM Könyvtár  
20230303

